

SINIRLANMIŞ UZAM: BELA TARR, PROLOG**Yvette Biro**

Çeviren: Seda Usubütün

Unspoken Journal 2009, Sayı 10

Bela Tarr, zamana hapsolmuş bir adam olarak adlandırılır. Aşılmaz zaman, bir kez sınırlanmış ve artık sırrına erişilemez zaman; onun kendi ufkunu tanımlamak için incelikle seçtiği boyut budur. Bu boyutta yaşayan insanlar başka zamanların gölgeleri olabilirler ama aynı zamanda güçlü bir biçimde çağdaşlırlar. Bu erkekler ve kadınlar, sıradan gündelik hayatlarını yaşıyor olmalarına karşın her anı iliklerinde hissediler; dünya üzerindeki varlıkları her nasılsa, inkar edilemez kadere mahkumdur. Ne yaparlarsa yapsınlar veya başlarına ne gelirse gelsin, onlar cansızdırlar. Bu boyut onların hapisanesi ise eğer, duvarların veya parmaklıkların nerede olduğunu da göremezsiniz. Aksine sınırsızdır, sonsuzdur ve dört bir yanı benzer özelliindedir.

Bu bakış açısı bizi başka bir kavrama götürür: uzam. Eğer bu insanların zaman deneyimi ve tabii bizimki de bu kadar yoğun, hacimli, yavaş deviniminde birden fazla katmanlı ise, bu yaklaşım belli bir uzam duygumu ile birlikte gider. **Tarr**'ın filmlerinde uzam her zaman kederli, az sayıda ancak yinelenerek ortaya çıkan güçsüz nesnelere oluşur: uzaklarda yıkık dökük evler, çıplak ağaçlar, gerekli donanımıyla aşırı mütevazi bir mutfak, kulede dar bir çalışma odası, havasız, boğucu konaklama yerleri ve verimsiz ıslak topraklarda tek başına dolanan hayvanlar... Tüm manzaralar aynı duyguyu yayar, kimsesiz boş araziler, dillendirilmeyen bir tehlike ile bu hale gelmiştir; daha sonra açığa çıkacak gizli bir tehdit ile.

Sanatçının kendisi de gizemli bir insandır. Ketum, gergin, ister ciddi ister karamsar olsun, uzlaşmaz tavrı dillere destandır. Tartışmalara her zaman derin bir ciddiyetle müdahil olur. “Jusqu’au boutisme” (en acısından aşırı yoğunluk) hissi yaratır. Ödün vermez, boyun eğmez ama inatçı da değildir. Bir tür farklılaştırma, bir değişiklik yapılabileceğine ikna olursa, bu yeni düşünceyi izlemeye, farklı çözüme yönelmeye hazırdır.

Hakiki doğaya, çevreleyen dünyanın duyumsal gücüne takıntılı biçimde odaklanması sayesinde biricik içeriği bir arada tutan şey dokudur. Yaratılan uzam son çivisine kadar, nesnelere şekli ve yerleştirmesine, ışık ve gölge ile aydınlatılması veya kuşatılmasına kadar öylesine dakik inşa edilmiştir ki- her daim içimizi titreten gizemli bir ton hüküm sürer. Yapaylık ve teatrallık tamamen dışlanmış olsa da hiçbir şey “doğal” değildir. Her detay, fiziksel etkisi sayesinde nefes kesici ruh haline katkı yapmaktadır.

Geniş, terk edilmiş yerler ve aşırı kalabalık alanlar birbirini izleyen imgeleri tamamlar veya dönüştürür. Her ikisi de bize aynı şeyi söyler: yalnızlık ve terk edilmişlik, hüzünlü bir armonikanın neredeyse monoton müziği ile yorulmak bilmez bir şekilde vurgulanarak bizlere seslenmektedir.

Gelin, **Tarr**’ın yönettiği, NY Film Festivali’nin açılışı için ısmarlanan, ne yazık ki neredeyse hiç bilinmeyen, oldukça kısa, 5 dakikalık filmi *Prolog*’u (2004) anımsayalım. Bu siyah beyaz film, elbette kesintisiz tek bir çekimden oluşmakta, açıkça yoksul ve yoksun, muhtaç ama onurlu sayısız genç ve yaşlı adamı ve birkaç kadını bir arada göstermektedir. Bizim göremediğimiz bir şeye doğru bir kuyrukta yavaşça ilerlemektedirler. Her şey, görünmeyen hatırı sayılır önemde olduğunun habercisidir.

Varsayılan vaade doğru rahatsız edilmeden, ısrarla ilerledikçe adımları daha da sabırlı ve kararlı hale gelir, merakımız daha da artar. Feci bir şeyler olmasını beklemeye hazırlanmışızdır ancak büyük sürpriz tam tersidir: korkunç bir skandal yoktur ortada. Ne bir şiddet, ne de öfke veya hiddet patlaması olur, tam tersine: ulaştığımız, nazik bir genç kadının bekleyenlere bir dilim ekmek ve bir bardak süt dağıttığı ufak, yarı açık bir penceredir. Biri diğerinin peşi sıra. On üç kez.

Ani dönüm noktası ne kadar övülse azdır. Şaşırtıcı bir doruk noktasıdır ve tam da bu “şevk kırıcı” özelliği nedeniyle bu denli sersemletici bir etki yaratmaktadır. Bir patlamayı, kaba bir yıkımın izlemiyor oluşu gerçeği- daha önceki *Karanlık Armoniler*'de gördüğümüz gibi, kızgın ve güçsüz insanların öfke içinde, tüyler ürpertici ve akıldışı bir şekilde hastane koşullarındaki mobilyaları parçalara ayırdığı, zalimliklerini insanlardan da esirgemedikleri zaman olduğunun aksine- çıkış yolunu daha az etkileyici yapmamaktadır. İnsanların yalnızca bir parça ekmek ve süt için inanılmaz derecede uzun bir süre beklemeye zorlandığı gerçeğini anlamak durumunda kaldığı zamanki izleyici deneyimi gerçekten şok edicidir. Kapanış sahnesinin sembolik gücünü vurgulamaya gerek bile kalmaz. Ekmek ve süt bizim gündelik yaşam desteğimizdir.

Uzun çekim inanılmaz bir yavaşlıkta gerçekleşir, sonu gelmeyen kuyruğu izleriz; sessizce, özel ifadeler taşıyan yüzlere dikkat ederek, onların benzersizliğini, kişisel özelliklerini- farklı yaş, sosyal ve etnik özellikleri olan yüzlerini. Yine de onları bir araya getiren mükemmel benzerliklerine dair bir his, güçlü bir etki yaratır. Adı konmamış hedef, beklenti çevresinde oluşan aura durumun ağırlığına tam anlamıyla katkı sağlar - sabırla-sabırsızlıkla çözümün, o bilinmeyen “son”un, açığa çıkmasını bekleriz.

Tarr'ın hicviyesi, güçlü mesajını nihayetinde her bir anı dolduran tek bir metafora taşır. Bu kadar disiplinli, sakın enerji *-ne için?* diye sorabiliriz. Ne için? Zavallı bir hiç için.

Yalnızca “bedel” böylesine basitlik ve acıyla vurgulanmamış, kısa filmin tamamı ve belirsiz bırakılan algımızın ağır akan süresi de aynı basitlikle çerçevelenmiştir. İzleyen kamera, gözlerimiz önünde kayan ve hemen hiçbir

yüz ifadesi veya jest sunmayan kadın ve erkeklerin yarım profilden fazlasını görmemize izin vermez. Ancak fazlasıyla indirgenmiş bu tasarım, kameranın yavaş ve hipnotik hareketiyle etkili bir şekilde güçlendirilmiştir. Kamera bir yandan insanların başlarına hafifçe degecek derecede yakın dururken, diğer yandan hiç kesilmeyen eşliği, yürüyüşe büyük bir önem atfeden, gayretli ve yılmaz bir özellik taşır. Her karaktere odaklanabilmemiz noktasında fazlasıyla sınırlandırılırız ve onların görünmez kaderleri hakkında daha derin bir sezgi geliştiririz. Dahası, hipnotize olmuş bakışımız gittikçe değişen arka planı gözlemlemeyi ihmal eder: tuğla duvar, bir köşe ve en sonda pencere çerçevesi ancak geriye dönük bir dikkatle görülebilecektir. Dikkatin yoğunluğu sahnenin nihai gücünü askıda tutar ve sonrasında da herhangi bir doyurucu açıklama gelmeyecektir. Aksine suskunluk, artan bir gerilim yaratır. Derin bir sessizlik hüküm sürer.

Bununla beraber, bu yalın-şiiresel cümlede bir diğer önemli bileşen, daha duygu dolu ve incelikli bir rol oynamaktadır: müzik. Yönetmenin daimi ve sadık bestecisi **Mihaly Vigh**, birkaç hoş tını ile karakteristik ve bilindik tarzını katmıştır filme. Ambiyansı fevkalade melankolik ve hafiftir, işaret edilen bir karanlık veya vurgulanmış bir üzüntü, bir acı içermez- uzaklardaki yoksul ülke hanlarına ait bir atmosfer uyandıran, yorucu düzeyde yineleyen, hep aynı melodi, yeniden ve yeniden çembalo (pour zymbalon) ve armonika ile icra edilir.

Hiç kuşkusuz mekan, hareket ve müziğin ritmi birbiri içine geçer. Hepsi eşit oranda çok katmanlı dokuyu zenginleştirir, küçük öyküyü büyütür.

Beş dakika ve kutsala sövme niyeti olmaksızın, bu filmi tüm gece süren (7 saat) şaheserin **-Satantango-** seviyesine yerleştirmek hakkımızdır.

